

Toplumsal Protestolar ve Kent Algısı: Dresden ve Chemnitz Protestoları Örneği

Social Protests and the Perception of the City: The Case of Dresden and Chemnitz Protests

Ahmet GÖRGEN¹

ÖNE ÇIKANLAR	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Toplumsal protestolar ve kentlere etkisi üzerine bir çalışmadır. ▪ Almanya'da Dresden ve Chemnitz kentlerinde aşırı sağ protestoları örnekleri analiz edilmiştir. ▪ Aşırı sağın merkezleri ve yabancı düşmanı kentler algısının Dresden ve Chemnitz'te oluşması ortaya konulmuştur.
HIGHLIGHTS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ It is a study on social protests and their impact on cities. ▪ Examples of far-right protests in the cities of Dresden and Chemnitz in Germany were analysed. ▪ The centres of the far right and the perception of xenophobic cities in Dresden and Chemnitz were revealed.
ÖZ	Bu çalışmada, Almanya'da Dresden ve Chemnitz kentlerinde aşırı sağ grupların organize ettiği protesto gösterilerinin bu iki kentle ilgili aşırı sağ ve yabancı düşmanı algısının oluşmasına etkileri incelenmektedir. Alan üzerine yapılan araştırmalar, modern dönemde kent sakinlerinin yaptıkları sağlık, altyapı ve yerel yönetimlerin çalışmaları ile ilgili çeşitli protesto gösterilerinin bireylerin hak arama faaliyetleri kapsamında kent ve bireyleri buluşturması üzerine etkisini ortaya koymaktadır. Bunun yanında Dresden ve Chemnitz kentlerinin de bulunduğu eski Doğu Almanya kentleri üzerine yapılan araştırmalar bu kentlerde soğuk savaş sonrası iki Almanya'nın birleşmesiyle birlikte olan kimlik dönüşümünü ortaya koymaktadır. Bu açıdan Dresden ve Chemnitz kentleri özelinde son dönemdeki aşırı sağ örgütlenmelerin artışı ve Arap Baharı ayaklanmaları ile Ortadoğu ülkelerinden Almanya'ya yoğun sığınmacı göçlerinin etkisiyle artan protestoların kent algısına etkileri üzerine yapılan araştırmalar eksiktir. Bu çalışma ile 2014 yılında Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansız Avrupalılar (PEGIDA) grubunun başlattığı Dresden protestoları ve 2018 yılında başlayan farklı aşırı sağ grupları ve Alman orta sınıfından bireyleri bir araya getiren Chemnitz protestolarının bu kentler üzerinde aşırı sağ algısının oluşmasına etkileri ortaya konulacaktır.
ANAHTAR KELİMELER	
Toplumsal Protesto	
Aşırı Sağ	
Dresden	
Chemnitz	
Kent Algısı	
ABSTRACT	<i>In this study, the effects of the protests organized by far-right groups in the cities of Dresden and Chemnitz in Germany on the formation of far-right and xenophobic perceptions about these two cities are examined. Previous research reveals the effect of various protests by city residents regarding health, infrastructure and the work of local governments in the modern period on harmonizing the city and individuals. In addition, previous research on the former East German cities, including Dresden and Chemnitz, reveals the identity transformation in these cities with the unification of the East and West Germans. In this respect, studies on the effects of the recent far-right protests on the perception of the city, specifically in the cities of Dresden and Chemnitz, are limited. This study will reveal the effects of the Dresden protests organized by Patriotic Europeans Against the Islamisation of the West (PEGIDA) in 2014 and the Chemnitz protests, which brought together different far-right groups and individuals from the German middle class in 2018, on the formation of far-right perception in these cities.</i>
KEYWORDS	
Social Protest	
Far Right	
Dresden	
Chemnitz	
Perception of the City	
Atf (Citation): Görge, A. (2023). Toplumsal protestolar ve kent algısı: Dresden ve Chemnitz protestoları örneği, <i>Urban 21 Journal</i> , 1(1), 16-29	

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, ahmet.gorgen@idu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9647-2691.

Giriş

Modern kentler yoğun nüfusa sahip farklı kesimleri barındıran bir alan içermektedir. Bu alan kentin kendi özelliklerini içinde bulunduran bir çalışma ve yaşama kültürünü beraberinde getirmektedir. Bu açıdan kentler toplumsal uzlaşmaları gerektirmekle birlikte, çeşitli durumlarda toplumsal tartışmaları da ortaya çıkarabilmektedirler. Bu noktada toplumsal protestolar kent toplumunda belirli kesimlerinin uzlaşısı içerisinde olmadığı ve bu uzlaşısı olmaması durumunun dışı vurulduğu bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Kentlerde oluşan protesto gösterileri kent özelinde olabileceği gibi, ülke geneli ile ilgili bir durumun kentteki yansıması olarak da ortaya çıkabilmektedir. Her halükârda bu protesto gösterileri gösterinin yapıldığı kentte sosyal ve politik temelli bir etki bırakmaktadır. Almanya'da 2014 yılında Dresden'de başlayan PEGIDA grubu protestoları ve 2018 yılında Chemnitz şehrinde olan aşırı sağcı grupların bir araya gelerek yaptıkları protesto gösterileri protestoların kentlere olan etkilerini gösterme anlamında önemli birer örnektirler.

Alan üzerine yapılan araştırmalar kentlerde protestoların sosyal ve ekonomik durumlardaki kötüleşme ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar, özellikle Covid-19 pandemisi döneminde sağlık yönetiminde olan aksaklıkların kentlerde protesto gösterilerine yol açtığını ortaya koymaktadır (Chueca & Teodoro, 2022, s. 1-2). Bu noktada genel toplumsal düzenlemelerin yerelde protesto gösterilerinin oluşumuna etkileri incelenmiştir. Kent protestoları ile bağlantılı olarak yapılan araştırmalarda ise kent sakinlerinin, kent ve medyayı takip etme durumlarıyla ilişkileri ele alınmaktadır (Lokot, 2019, s. 5333-5350). İnternet teknolojisinin yaygınlaşması ile sosyal medyanın kullanımının artışı medya takibindeki dönüşüm açısından önemlidir. Sosyal medya protesto gösterilerinin oluşumunu hızlandırıcı etki yapmaktadır. Bunun yanında Chemnitz şehri bağlamında yapılan çalışmalar, kentte Demokratik Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya) döneminde doğup iki Almanya'nın birleşmesi ile Federal Almanya'ya entegre olan kent sakinlerinin kimlik dönüşümünü ele almaktadır (Karababa, 2021, s. 20-36). Bu açıdan bakıldığında önceki çalışmalarda Dresden ve Chemnitz şehirlerini içeren toplumsal protestoların kent algısına etkilerini gösterme açısından yapılan çalışmaların eksik olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada toplumsal protestoların kent algısı üzerine etkileri Almanya'da 2014 yılında başlayan Dresden şehrindeki PEGIDA'nın düzenlemiş olduğu protesto gösterileri ve 2018 yılında Chemnitz şehrinde olan aşırı sağcı grupların göçmen karşıtı söylemlerle bir araya geldikleri protestolar ve bunların Dresden ve Chemnitz şehirlerine olan etkileri üzerinden incelenecektir. Çalışmanın birinci bölümünde toplumsal protestolar ve bunları ortaya çıkaran faktörler kentler bağlamında ortaya konulacaktır. İkinci bölümde, Almanya'da yabancı düşmanlığının gelişimi ve kent kültürüne etkileri çeşitli göçmen karşıtı eylemler ve saldırılar bağlamında ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise 2014 yılında Dresden ve 2018 Chemnitz protestolarını ortaya çıkaran faktörler, bu protestoların oluşumu ve protestolar sonrası Dresden ve Chemnitz şehirleri bağlamında sosyal ve kültürel olarak hem yerel halk boyutunda hem Almanya geneli ulusal ve uluslararası bağlamda olan algı değişimi ele alınacaktır. Bu noktada Dresden ve Chemnitz şehirleri üzerine olan algı değişimi medya ve kamuoyunda yer

alan sosyal olarak yapılandırılmış söylemler çerçevesinde protestoların öncesi ve sonrası incelenerek ele alınacaktır.

1. Toplumsal Protestolar ve Kentler

Protesto kelime anlamıyla karşıtlık içeren bir ifade olarak görülmektedir. Bu açıdan protesto, ortaya konulan bir duruma karşı olma ve bu durumla çelişki içerisinde olma durumudur (Simmons, 2019, s. 36). Protesto bir talebi içermekle birlikte, bu talebin yerine getirilmesi protesto gösterilerinin temel beklentisidir. Bu noktada protesto gösterileri içerisinde yer alan kişi ve grupların kendi perspektifleri çerçevesinde zedelenen adalet ve hakkaniyet duyguları protestoların temel yürütücü güçleridir. Protesto gösterileri bu özellikleri doğrultusunda özneliği barındırmasından dolayı yalnızca bir savunma olarak ele alınamaz. Bu noktada maruz kalınan şartların değiştirilmesi ve daha iyiye gidiş protesto gösterilerinin temel ortaya çıkış sebebidir denilebilir.

Batı toplumlarında protesto gösterileri sivil toplumun bir parçası olarak ele alınmıştır (Ayres & Macdonald, 2019, s. 50). Bu durum Batı toplumlarında sanayileşme ve ekonomik kalkınma ve bunun topluma olan etkileri ile kentlerde gelişen sivil toplumla da ilgili olduğu söylenebilir. Yurttaş inisiyatifleri ve barışçıl eylemler kent siyasetini ve ulusal siyaseti etkileme anlamında bir yol olarak kullanılmıştır. Son yıllarda protesto gösterileri daha geniş bir alana yayılmaya başlamıştır. Bu durum toplumsal bilinirliklerinin de daha fazla olmaya başladığı bir dönemi beraberinde getirmiştir. Medya sektöründe olan gelişmeler, internet ve sosyal medyanın ortaya çıkışı ile kentlerde protesto gösterilerine toplumsal katılımın ve protesto gösterileri ile ilgili toplumsal bilinirliğin artışı aynı doğrultuda olduğu görülmektedir.

Toplumsal protestolar 1970 ve 80'li yıllarla birlikte daha çok siyasal yanının ortaya çıktığı bir hal almıştır. Kentlerde ise protestolar toplumsal bazı sorunların ele alındığı yönleriyle ortaya çıkmıştır (Simmons, 2019, s. 38). Daha önceki dönemlerde ise protestocuların bireysel özellikleri ve taleplerinin ön plana çıktığı, siyasal taleplerin geri planda olduğu bir durumun varlığı söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında Soğuk Savaşın sonlarına doğru politik temelli protestoların daha fazla artış gösterdiği bir dönemin var olduğu söylenebilir. Bu noktada protestonun amacı, ne tür koşullardan etkilendiği, bireysel ve kolektif yönü doğrudan protestonun özelliğini belirlemektedir. Soğuk Savaş'ın son döneminde kentlerde protesto gösterileri siyasi bir amacı olan ve genel ulusal ve uluslararası siyasi koşullardan etkilenen bir durumda olmuştur.

Ulusal çerçevede olan protestolar incelendiğinde daha çok protestocu elitlerin, yani bu siyasal çerçevede yetişmiş ve siyasal ideolojinin yürütücülerinin, protestoyu oluşturan ve yönlendiren bir konumda olduğu görülmektedir (Simmons, 2019, s. 31). Bu açıdan protestoya katılım gösterenler, protesto gösterilerinin yürütücüleri olmaktan ziyade katılımcıdır. Siyasal ideolojilerin mobilize etme potansiyeli ve yönlendirici rolü burada önemlidir. Protestoların amacı, sonuçta ulaşılmak istenen hedef ve bu hedef doğrultusunda protestocu elitlerin fonksiyonu doğrudan bu protestoların oluşumu ile bağlantılıdır.

Toplumsal protestolarda toplumun büyük bir kesiminin hoşnut olmadığı bir durum protesto edilirken, bu kesimin tamamının protesto gösterilerinde yer alması düşünülemez. Yapılan araştırmalarda protestoya katılım ve toplumsal memnuniyetsizliğin doğru orantılı olmadığı görülmektedir (Borbath, 2023, s. 1-23). Bu açıdan bakıldığında protestoya katılım olmasa bile protesto neticesinde ortaya çıkacak bir değişimin toplumun daha geniş bir kesimine etki edeceği öngörülebilir. Bu noktada toplumsal protestolar bir bakıma bir toplumsal temsil yeti fonksiyonu yerine getirmektedir. Fakat son yıllarda özellikle gelişen internet teknolojisi ile protestolara katılımın daha geniş bir toplumsal kesimi içerdiği söylenebilir.

1.1. Kent ve protesto kültürü

Günümüz modern kentlerinde protesto gösterileri artık siyasal katılımın bir aracı haline gelmiş durumdadır. Kentlerin yönetimine katılım ve söylem geliştirme anlamında çeşitli demokratik unsurlar özellikle vatandaş forumlarına katılım, halk oylamalarına katılım ve belediyeler bünyesinde ekonomik faaliyetlere katılım gibi pek çok unsur ortaya çıkmaktadır (Gao vd., 2020, s. 2). Demokratik katılımı bu noktada meşrulaştıran farklı düşüncelerin bu katılım içerisinde bulunması olmaktadır. Yine de bu katılım süreci sistem tarafından oluşturulmuş hegemonik güç çerçevesinde olması beklentisi hâkimdir. Bu açıdan herhangi bir görüş veya yapının tam manasıyla demokratik katılım içerisinde yer alabileceği gerçeği oluşmuş olan hegemonyanın hazmetme kapasitesi ile doğru orantılıdır. Bu noktada demokratik katılımın yeterli olmadığı durumlarda protesto gösterileri ortaya çıkmaktadır. Günümüzde modern kentler demokratik çözümlerin yeterli olmadığı durumlarda protesto gösterilerine sahne olmaktadır.

Modern kentler ekonomik kalkınmalar, siyasal değişiklikler ve artan göçler sonucunda içinde barındırdığı toplumsal kesimlerde farklılaşma yaşamaya başlamıştır (Yılmaz & Çitçi, 2011, s. 253). Bu durum değişen koşullara ulusal veya kent bazında kolay adapte olunamaması sebebiyle çeşitli protesto gösterilerini de beraberinde getirmiştir. Değişimler yalnızca eski sakinleri rahatsız etmemekle birlikte, yeni toplumsal gruplarda bu protestoların parçası olabilmektedir. Yine de bu durum eski sakinlerin daha çok etkilendiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bu açıdan yerel gruplarda daha sık protesto gösterilerinin olması olasıdır.

Genel itibariyle kentsel politik protestolar kentin sorunlarıyla bağlantılı, ekonomik alanda sınıf farkları çerçevesinde oluşmuş protesto gösterileri olarak ortaya çıkmaktadır (Polat, 2016, s. 3). Bunun yanında ulusal politikaları da içeren çeşitli protesto gösterilerinin olması özellikle dönüşüm yaşayan ülkelerde olağan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte toplumsal hareket olgusu yalnızca ulusal düzeyde kalmayıp belirli kentlerde o kentlerin yaşadıkları sorun çerçevesinde de patlak verebilmektedir. 2014 yılında PEGIDA tarafından organize edilen Dresden protestoları ve 2018 yılında göçmen bir grup tarafından Chemnitz kentinde bir Alman'ın öldürülmesi ile patlak veren, Almanya geneli aşırı sağcı grupları bir araya getiren Chemnitz Protestoları da buna birer örnektir.

Son dönemlerde özellikle kentlerde artış gösteren protesto gösterileri yalnızca kent adaleti ve eşitlik gibi konuları ele almamakta, aynı zamanda artan kiralar, göçmenlerin yaşanan

kentlerdeki artışı ve kültürel değişim gibi pek çok yeni konuyu içine almaktadır. Bu noktada özellikle gelişmiş ülkelerdeki kentlerde artan göçmen yoğunluğu protesto gösterilerinin ana temasını oluşturmaktadır (Rosenberger, 2018, s. 5). Burada önemli olan nokta demokratik katılımın ana unsurlarından olan protesto gösterilerinin kentlerdeki yeni sorunlarla birlikte demokratik haklarla çatışmaya girmeye başladığı gerçeğidir. Bu açıdan demokratik bir hak olan protesto gösterilerinin özgürlükleri kısıtlama amacıyla oluşmaya başlaması protestoların demokratik meşruiyetini sorgulatır bir nitelik arz etmeye başlamasıyla doğrudan ilgilidir.

Son tahlilde, tarihsel süreç içerisinde protesto gösterileri marjinal grupların yer aldığı ve toplumda azınlık olan grupların ortaya çıkardığı bir durum arz etmiştir. Son dönemlerde ise özellikle değişen ekonomik koşullar ve kentlerde kiralar gibi artan yaşam maliyetlerinin etkisiyle birlikte orta sınıftan da katılımların yeni protesto gösterilerinde olmaya başladığı görülmektedir (Rosenfeld, 2017, s. 637-652). Bu durum demokratik katılımın protestolar yoluyla daha geniş bir alana yayıldığı izlenimini vermektedir. Fakat özellikle orta sınıfın katılımı Almanya'da ekonomik düzenin değişimi ile alakalı olduğunu göstermektedir. Bu açıdan yeni ve daha geniş sosyal kesimlerin katılımını ihtiva eden protesto gösterileri daha dışlayıcı bir nitelik alabilmektedir. 2014 yılından itibaren PEGIDA tarafından Dresden'de ve 2018 yılında Almanya Chemnitz kentinde olan aşırı sağcı grupların bir araya gelerek oluşturdukları ve eğitilmiş orta sınıftan da katılımcılar içeren etnik ve kültürel temalı göçmen karşıtı gösteriler buna önemli birer örnektir. Dresden ve Chemnitz şehirleri bu birliktelik çerçevesinde özellikle medyanın ön plana çıkarmasıyla birlikte kültürel olarak aşırı sağın merkezleri imajı ile bu protestolardan büyük bir etki almıştır. Bu açıdan protestolar kentin hem ulusal hem de uluslararası imajını etkilemiştir.

2. Almanya'da Yabancı Düşmanlığının Gelişim Süreci ve Kent Kültürü

Almanya'da kentleşme süreci sanayileşme süreci ile doğru orantılı olarak devam etmiştir. Sanayinin ana gelişim alanı olarak kentler Almanya'da kültürel gelişiminde önemli bir gösterge alanlarından birisi olmuştur (Henriques & Thiel, 2000, s. 260). İkinci Dünya Savaşı süresince pek çok önemli Alman kenti yıkıma uğramış ve savaş sonrası bir yeniden yapılanma süreci devam etmiştir. Bu noktada 1970'lere doğru bu yeniden yapılanma büyük oranda tamamlanmış ve şehirler yenilenmiş görünümüleri ile modern bir dizayna kavuşmuştur.

1960'lı yıllardan itibaren Almanya'nın talebi ile Almanya'ya yoğun işçi göçleri yaşanmıştır. Bu misafir işçiler (gastarbeiter) fabrikalara ait veya çalıştıkları fabrika bölgesinde faaliyet gösteren işçi yurtlarında (Wohnheim) yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Höhne vd., 2014, s. 11). 1970'lerle birlikte misafir işçilerin fabrika bölgelerinde faaliyet gösteren işçi yurtlarından evlenerek veya aile birleşimi yoluyla kentlere taşınmaya başlamasıyla kentlerin farklı kültürlerden gelen misafirleri bu kentlerde yeni kültürel öğeler ortaya çıkarmışlardır. Bu noktada misafir işçiler şehir merkezlerinden daire veya müstakil ev kiralarak ve yine bazı bölgelerde konut alımı yaparak misafir değil kalıcı olduklarını göstermişlerdir.

1970'lerle birlikte artık yabancılar (ausländer) Almanya'da kentlerin yeni sakinleri olarak ortaya çıkmışlardır. Bu bağlamda artık Almanya'da göçmen nüfusun yoğun olduğu şehirlerde

göçmen nüfusun toplumdaki yeri ve gelecekte olması muhtemel göçmen nüfus sayısı ve toplumdaki oranı çeşitli araştırmalarda yer almaya başlamıştır (Baden-Württemberg, 2023). Bu açıdan kentlerde göçmen nüfusa yönelik yeni düzenlemeler ve önlemler alınması kent düzenlemelerinin ana çerçevesini oluşturmaya başlamıştır. Bu araştırmaların uzun vadede göçmenleri yabancı olarak ele alması ve Alman toplumundan izole bir yapıda tutması kentlerin göçmen etkisinden uzak tutulması noktasında ele alınmış olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Devlet planlamaları bazında 1982 yılında Başbakanlığa seçilen Helmut Kohl döneminde Almanya genelinde yaşayan Türklerin sayısının % 50 oranında düşürülmesinin planlandığı bazı gizli servis arşivlerinde ortaya çıkarılmıştır (Mcfadden, 2019, s. 78). Bu açıdan bakıldığında belirli dönemlerde yapılan planlamaların Almanya genelinde göçmenlerin ve göçmenler içinde en büyük yoğunluğa sahip Türkiye kökenli göçmenlerin Almanya'ya ait olmadıkları ve ülkenin bir dönüşüm sağlayarak bu göçmen grupları absorbe etme kapasitesinde olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Soğuk Savaşın son dönemlerinde özellikle artan işsizlik ve ekonomik kapasitedeki gerileme ile Almanya'nın bir göçmen ülkesi olmadığı vurgusu siyaset alanında dile getirilmeye başlanmıştır. Bu açıdan halkın yaşam alanlarının bir parçası olmadan ihtiyaç duyulduğu ölçüde faydalanılan gruplar olarak göçmen kökenli işçiler ele alınmıştır.

2.1. Kültürel ötekileştirme ve ortak yaşam alanlarının sorgulanması

Siyasal alandaki göçmen işçileri ötekileştirici ve Almanya'nın göç ülkesi olmadığı yönündeki yaklaşımlar 1980'lerle birlikte toplumda yabancı düşmanlığını artıran etkisi ile yabancılara karşı toplumsal eylemlerin artışına neden olmuştur. Bu durum entegrasyon sorunları üzerine söylemleri ortaya çıkarmıştır (Strubelt & Veith, 1997, s. 110). Bu açıdan İkinci Dünya Savaşı ile ortadan kalkan ırkçı söylemlerin yabancı düşmanlığı üzerinden daha açık bir şekilde dillendirildiği söylenebilir. Alman siyaseti tarafından hoşgörü ile karşılanan bu tutumlar zamanla meşruiyet kazanıp çeşitli sosyal grupların temelini oluşturmuştur.

Almanya'da kentlerde oluşan toplumsal görünürlük ve bu görünürlüğün içerisinde göçmen kökenlilerin yeri doğrudan ve dolaylı olarak da her zaman alt sınıflar çerçevesinde ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalar yabancıların kentlerdeki yaşam alanlarında yoğun bir ayrımcılığa uğradığını göstermektedir (Westenberg & Abell, 2004, s. 24). Bu durum Almanya'da göçmen işçi pozisyonunda olan Türkler gibi doğu milletleri için geçerli iken aynı durum İsveçli ve bir İngiliz için geçerli olmamıştır. Bu durum Almanya'da ayrımcılığın ırksal temeli üzerine önemli bir örnek olarak gösterilebilir.

Almanya'da dönem dönem çeşitli eyalet ve devlet kurumlarında da belirli ayrımcı raporlar ve açıklamaların geldiği görülmüştür. 1981 yılında yayınlanan Stuttgart İçişleri Bakanlığının raporunda Alman şehirlerinin ekonomik olarak göçmenleri kabul etme potansiyelinin düşük olduğu belirtilmiş ve şehirde özerk yabancı yaşam alanlarına izin verilmeyeceği ve şehirlerin ortasına yabancı bir kültürün yerleşmesine müsaade edilmeyeceği belirtilmiştir (Halisch & Labas, 2013, s. 10-11). Bu açıdan kentleri 'yabancı kültürlerden' koruma vazifesi yerel

yönetimler ve eyalet yönetimleri tarafından ele alındığı söylenebilir. Bu durum özellikle artan toplumsal taleple de doğrudan ilgilidir.

Almanya’da sosyal yaşam alanlarında ırksal temelli ötekileştirmenin kavramsallaştırılmasına önemli bir örnek olarak Alman siyasetçi Thilo Sarrazin’in 2010 yılında yayınladığı “Almanya Kendini Yok Ediyor (Deutschland schafft sich ab)” başlıklı kitap gösterilebilir. Kitap yayınlandığı yıl Almanya’da en çok satan kitaplar listesine girmiş ve Alman toplumundan büyük oranda ilgi görmüştür. Kitabın ana fikri doğu milletlerinin, burada kastedildiği anlamıyla Müslümanların, Almanya’ya uyum sağlayamayarak kendi gettolarında yaşadıkları ve zaman içinde hızlı nüfus artışı ile Almanya’yı kültürel olarak ele geçirecekleri üzerinedir (Sarrazin, 2010). Sarrazin’e göre Almanya’da hükümet buna müsamaha göstererek Almanya’nın yok oluşuna zemin hazırlamaktadır. Bu noktadan bakıldığında bu kitap ile kentlerde ortak yaşam anlamında bir ötekileştirmeye kapı aralandığı ve Doğu kökenli Müslüman göçmenlerin bu Alman kent kültürüne ait olmadığı görüşü çerçevesinde hükümet politikalarına karşı halkın göçmen kökenli insanlarla çatışmaya yönlendirildiği görülmektedir.

Göçmen kökenli işçileri Alman şehirlerinden uzaklaştırma anlamında Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) grubu cinayetleri önemli bir yer tutmaktadır. 2000-2006 yılları arasında Almanya’nın önemli kentlerinde 8 Türk ve 1 Yunan kökenli kişi öldürülmüştür. Öncelikli olarak bu cinayetler yabancıların kendi iç hesaplaşmaları olarak medya tarafından lanse edilmiş ve cinayetleri tanımlamak için Döner Cinayetleri (Dönermorde) ifadesi kullanılmıştır (Tinnemeyer, 2018, s. 209-238). 2011 yılında bu cinayetlerin NSU grubu tarafından işlendiği ortaya çıkarılmıştır. Bu açıdan ana hedefin göçmenleri korkutmak ve Alman şehirlerinden kaçırmak olarak ifade edildiği görülmektedir. Bunun yanında cinayetleri işleyen örgüt üyeleri ve Alman Polis Teşkilatı ve Alman istihbarat kurumu olan Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı arasında olan bağlantılar ortaya çıkarılmıştır. Bu noktada Almanya’da polis teşkilatında yabancı düşmanlığının ön planda olduğu görülmüştür. Bu durum Almanya’da şehirlerde yaşam alanlarının yabancılara karşı korunması ve etnik ayrımcılığı ön plana alan bir güvenlik anlayışının şehirlerde oluşturulduğunun bir göstergesidir.

3. Dresden ve Chemnitz Protestoları Bağlamında Kent Algısının Dönüşümü

İrkçilik ve aşırı sağ Almanya’da toplumsal ve siyasal alanda ön planda olan bir akımdır. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte artış gösteren NSU cinayetleri, göçmen karşıtı yapıların ortaya çıkması ve bu yapıların Alman polis teşkilatı ve askeriyesinde örgütlenmeye başlaması bunun en büyük göstergesi olmuştur. Saldırı ve demokratik protesto gösterileri adı altında yapılan ve nefret söylemlerini içeren gösteriler son dönemde özellikle Almanya’da önemli kentlerde yer almaya başlamıştır. Bunlardan güncel ve en etkili protesto gösterileri 2014 yılında başlayan Dresden Protestoları ve 2018 yılında gerçekleştirilen Chemnitz Protesto gösterileri önemli birer örnektir. Dresden protesto gösterileri aşırı sağcı bir örgüt olan PEGIDA’nın sahiplendiği gösteriler iken, Chemnitz Protesto gösterileri Almanya geneli pek çok aşırı sağcı gurubun yer aldığı içinde Alman orta sınıfından kişileri de barındıran bir protesto gösterisi olarak ortaya çıkmıştır. Protesto gösterilerini oluşturan tarihsel arka plan anlaşılmadan Dresden ve Chemnitz

protestoları ve bunların yerel, toplumsal ve siyasal etkileri anlaşılamayacaktır. Bu açıdan Dresden ve Chemnitz Protestoları bir neden değil sonuç olarak ele alınmalıdır.

3.1. Göç, aşırı sağ toplumsal hareketler ve Dresden kent protesto gösterileri

İrkçilik, aşırı sağ ve ötekileştirme yalnızca göçle bağlantılı olan olgular değildir. Şehirlerde artan göç ve göçmen yoğunluğu olmadan da ırkçılık toplumlarda yer edinebilir. Günümüz Batı toplumlarında ırkçılık ve ötekileştirmenin tarihsel boyutları bir tartışma konusudur (D'souza, 1995, s. 518). Öte yandan, özellikle az gelişmiş ülkelere ve Orta Doğu ve Afrika gibi farklı kültür havzalarından Avrupa ülkelerine olan göçlerin son dönemde yoğunluklu olarak Almanya'da görülmek üzere Avrupa şehirlerinde göçmen karşıtı toplumsal hareketleri ve bunların yer aldığı gösterileri ortaya çıkardığı görülmektedir.

2011 yılında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan toplumsal ayaklanmalar otoriter iktidarlar tarafından yönetilen ülkelerde rejim değişikliğini hedeflemiş, bununla birlikte yaşanan iç çatışmalarla yüksek oranda sığınmacı dalgalarının oluşmasına sebep olmuştur. Sığınmacılar öncelikle bölge ülkelerine yönelse de pek çoğu bu ülkeleri bir geçiş güzergâhı olarak kullanarak Avrupa ülkelerine ve özellikle Almanya'ya yönelmişlerdir. Bu yöneliş zaman içerisinde Alman şehirlerinde göçmen karşıtı aşırı sağcı toplumsal hareketlerin ortaya çıkışını hızlandırmıştır.

Almanya'da önemli kentlerde göçmen karşıtı protesto gösterilerini sürdüren en etkili toplumsal hareket 2014 yılında kurulan PEGIDA olmuştur. PEGIDA'nın söylemleri incelendiğinde islamofobik, ırkçı ve yabancı düşmanı bir yapı olduğu görülmektedir. PEGIDA ilk eylemini 20 Ekim 2014'te Almanya'nın Dresden şehrinde gerçekleştirmiş ve sadece şehir bazında değil, ulusal ve uluslararası alanda etkili bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. PEGIDA'nın ortaya çıkışında temel noktanın Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinin Orta Doğu'dan gelen Müslüman sığınmacılara açık kapı politikası uygulamasıdır (Alkan, 2015, s. 286). PEGIDA bu politikaları eleştirme ve değişiklik yapılması açısından toplumsal tepkiyi artırma amacıyla Almanya'da ve Batı Avrupa'da farklı şehirlerde eylemlerini sürdürmüştür.

Yapılan incelemeler PEGIDA'nın 20 Ekim 2014'te Dresden'de gerçekleştirdiği ilk gösteride yaklaşık 350 kişi varken, 2015 yılındaki gösterilerinde 25000 kişiye çıktığını göstermiştir. Bu noktada PEGIDA'nın eylemlerinde ortaya çıkan önemli söylemler "yalancı basın (lügenpresse)" ve "hainler (Volksverräter)" olduğu görülmektedir (Haschke, 2017, s. 207-228). Bu söylemlerle Almanya'da ulusal basının hükümetin sığınmacılara uyguladığı açık kapı politikasını meşrulaştırma vazifesi eleştirilmiştir. Bununla birlikte hainler olarak ise özellikle Orta Doğu'dan gelen sığınmacılara açık kapı politikası uygulayarak halkın kültürü, yaşamını değiştirme ve İslamlaşmaya alan açma anlamında eleştirdikleri dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel ve kabinesi ortaya konulmaktadır. Bu açıdan zaman zaman PEGIDA bağlantılı kişilerin basına ve siyasetçilere saldırılarının artan oranda olduğu görülmüştür.

7 Ocak 2015'te Paris'te Charlie Hedbo Dergisine yapılan bombalama eyleminden sonra 12 Ocak'ta PEGIDA sempatanlarının düzenlediği Dresden'deki gösteride "Ben Charlie'yim" pankartları açılmıştır. PEGIDA lideri Lutz Bachmann saldırıyı PEGIDA'nın varlık nedeni olarak

nitelemiştir (Davidson Sorkin, 2015). Bu açıdan bakıldığında PEGIDA'nın radikal İslamcı grupların eylemlerinden güç kazandığı görülmektedir. PEGIDA ilk eylemlerine başladığı Dresden kentiyle özdeşleşerek Haziran 2015 yılında yapılan belediye seçimleri için bir aday çıkarmıştır. Tatjana Festerling seçimlerde PEGIDA'nın adayı olmuştur.

PEGIDA'nın Dresden'deki protesto gösterilerine diğer Avrupa ülkelerindeki aşırı sağcı siyasetçilerden de destek gelmiştir. 13 Nisan 2015'te yapılan mitinge Hollandalı aşırı sağcı siyasetçi Geert Wilders katılmış ve bir konuşma yaparak PEGIDA'nın Batı'nın İslamlaşmasına karşı mücadelesini desteklediğini dile getirmiştir (Euronews, 2015). Bu noktada PEGIDA'nın Avrupa geneli bir aşırı sağ ittifakı geliştirdiğinden bahsedilebilir.

Bununla birlikte PEGIDA eylemlerinde zaman zaman Avrupa Birliği karşıtlığını dile getirmiş ve Almanya'nın AB'den ayrılması taraftarı olduklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada daha ileri giderek PEGIDA'nın Dresden Belediye Başkanı adayı Tatjana Festerling Saksonya Eyaleti'nin Almanya'dan ayrılması gerektiğini dile getirmiştir (FrankfurterRundschau, 2019). Saksonya Eyaleti aşırı sağın merkezi olarak nitelenerek kendi özel alanları algısı oluşturulması hedeflenmiştir.

Kasım 2016'da düzenlenecek gösteriyi hedefleyerek Dresden şehir yönetimi PEGIDA lideri Lutz Bachmann ve Siegfried Däbritz'in 2021 yılına kadar protesto gösterilerinde önderlik etmelerinin yasaklandığını duyurmuştur. Bu karar ile PEGIDA'nın şehre olan etkileri doğrudan kanıtlanmıştır. Bununla birlikte Ağustos 2018'de Almanya Başbakanı Angela Merkel'in Dresden ziyaretini protesto etmek amacıyla PEGIDA ve Almanya için Alternatif Partisi (AFD) bir eylem tertiplemiştir (Spiegel, 2018). Bu eylem sırasında eylemcilerin Alman ulusal basını ile sürtüşme yaşadığı ve bir çatışmanın ortaya çıktığı görülmüştür. Bu açıdan PEGIDA'nın Dresden şehrini sahiplenmesi ve karşıt olduğu siyasileri engellemeye çalışması söz konusudur.

2020 yılında Covid-19 Pandemisi ile pek çok ülkede olduğu gibi Almanya'da da gösteriler ve yürüyüşler engellenmeye tabi tutulmuştur. Bu noktada sağlık gerekçesi ile katılımcılardan da bu gösterilere katılımın düşük seviyede olduğu görülmüştür. PEGIDA pandemi döneminde de gösterilerine devam etmiş fakat daha düşük katılımı ve özellikle pandemi döneminde sığınmacı girişlerinin sınırlandırılmaya başlaması ile gösterilerin etkisi daha sınırlı kalmıştır. Buna rağmen PEGIDA Dresden şehri ile özdeşleşmiş ve Almanya'nın Rusya-Ukrayna Savaşı'nda olduğu gibi takındığı tutumu eleştiren tarzda daha düşük katılımı eylemlerini sürdürmektedir.

3.2. 2018 Chemnitz protestoları ve kent algısı

Chemnitz şehri tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde Neo-Nazi gruplarının şehirde güçlü yapıları olduğu görülmektedir. Kültürel açıdan bakıldığında Chemnitz şehrinin "Sturmkrieger" ve "Blitzkrieg" gibi Nazi rock gruplarının çıkış yeri olduğu görülmektedir (Grunert & Kiess, 2021, s. 10). Bunun yanı sıra Neo-Nazi rock gruplarının müziklerini piyasaya süren "PC Record" şirketi de Chemnitz'de bulunmaktadır (Grunert & Kiess, 2021, s. 10). Bu açıdan bakıldığında Chemnitz şehrinin bir aşırı sağ geçmişi olmakla birlikte aşırı sağın toplumsal ve siyasal alanda da ortaya çıkışına önemli bir alan hazırladığı söylenebilir.

Chemnitz kentini Alman aşırı sağ gruplarının çekim merkezi olarak daha fazla ön plana getiren durum 35 yaşında Daniel H. adlı bir Alman vatandaşının Ağustos 2018’de bir Suriyeli ve bir Iraklı göçmen tarafından bıçaklanarak öldürülmüş olmasıdır. Bu olayın özellikle medyada yer almasından sonra daha önce şiddet eylemleriyle ön plana çıkmayan aşırı sağ gruplar şiddet içeren gösteriler düzenlemeye başlamışlardır. Aşırı sağ gruplar bir araya gelerek “Chemnitz Devrimi” adlı oluşum altında birleşmişlerdir (CASIS Vancouver, 2018, s. 64). Grup eylemlerinde göçmen kökenli olarak gördükleri kişilere saldırı ve Hitler selamı ile göçmenleri tehdit etme eylemleri yapmışlardır.

Chemnitz Protestolarına katılım aşırı sağın farklı kollarından olmuştur. Protesto gösterileri Neo-Nazi gruplarından AfD üyelerine ve futbol holiganlarından Pro-Chemnitz hareketine kadar geniş kapsamlı grupların katılımını içermektedir (CASIS Vancouver, 2018, s. 63-64). Bu açıdan bakıldığında Alman Hristiyan Demokrat Birliği Partisi (CDU) lideri ve dönemin Başbakanı Angela Merkel liderliğindeki koalisyonun sığınmacılara açık kapı politikası uygulaması ve toplumda sığınmacılara karşı yükselen tepkilere rağmen sağda göçmenlerin devlete ve topluma etkileri üzerine bir söylem geliştiren siyasal yapıların etkin olmayışı aşırı sağ popülist hareketleri ön plana çıkarmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi Dresden’de olan geniş kitlelerin protesto eylemlerine katılımı gibi Chemnitz’te de katılım yüksek sayılara çıkmıştır. Göçmen karşıtı güçlü söylem aşırı sağ olarak nitelendirilemeyecek kesimleri de eylemlere sürüklemiş, eğitimli Alman orta sınıfından insanlarda bu gösterilerde yerini almışlardır.

Aşırı sağcı grupların gösterilerine karşı eleştiri olarak “#Biz daha fazlayız (#Wir Sind Mehr)” sloganı ile 3 Eylül 2018’de 65.000 kişinin katıldığı bir konser organize edilmiştir (Schmidt-Kleinert, 2021, s. 111-112). Bu konserin özellikle Chemnitz şehrinin aşırı sağcıların merkezlerinden birisi olması iddiasını ortadan kaldırma amacını güttüğü görülmektedir. Fakat yapılan araştırmalar Chemnitz şehrinde yaşayan yabancıların sokakta yalnız gezmeye çekindiklerini ve beyaz tenli olmayan kişilerin protesto gösterilerinden bu yana şehirde tedirgin olduklarını göstermektedir (Süddeutsche Zeitung Magazin, 2018). Bu açıdan bakıldığında aşırı sağ eylemler şehrin toplumsal algısına doğrudan etki etmiştir.

Chemnitz şehrinde aşırı sağ şiddetine yönelik yapılan araştırmalarda şehirde farklı dil konuşmanın da şiddete maruz kalmayı artırabileceği dile getirilmektedir. Kültür alanında çalışan yabancı bir yöneticinin İngilizce konuşmasından dolayı darp edildiği ve ağır yaralandığı rapor edilmiştir. Bunun yanında sanat koleksiyonları alanında çalışan Frédéric Bußmann’a da saldırı yapılmış olduğu medyada dile getirilmiştir (Locke, 2022). Bu noktada Chemnitz şehrinde yabancı kökenle ilgili dil veya yabancıların varlığını savunma bu açıdan saldırı sebebi olarak algılanmaktadır.

Chemnitz protestolarının Almanya’da ulusal düzeyde duyulması ve protestolara desteğin artması anlamında Federal Meclis’te milletvekilleri ile yer alan AfD’nin büyük oranda etkisi olmuştur. Federal Meclis’te tüm siyasi partiler protesto gösterilerini ve aşırı sağ saldırıları kınarken dönemin AfD lideri ve kendisi de Chemnitz doğumlu olan Alexander Gauland protestoları savunmuştur. Gauland protestoların Daniel H.’nin öldürülmesi sonrası olduğunu ve Chemnitz halkının tepkisinin normal olduğunu dile getirmiştir (Zeit, 2018). Gauland’ın

açıklamasının Chemnitz şehrinde şiddet eylemlerinin devamı noktasında bir teşvik söylemi içerdiği söylenebilir.

AfD'nin Chemnitz protestolarından vatandaşın savunucusu rolü ile pay elde etme çabası ve kendini bu protesto gösterileri üzerine bir politik toplum olarak bina etme mücadelesi Chemnitz şehrinin aşırı sağ imajını perçinleyen bir etki ortaya çıkarmıştır. Dönemin AfD parlamento grubu liderlerinden Hans Jörg Müller Chemnitz'deki "vatandaş protestolarından gurur duyduğunu" ifade etmiş ve Chemnitz'deki protestocuların "Demokrat ve insani değerlerin savunucusu" olduğunu söylemiştir (Weiland, 2018). Bu noktada AfD'nin Chemnitz protestolarını sahiplendiği söylenebilir.

Dresden'de olduğu gibi Chemnitz'deki protestolarda 2020 yılında patlak veren Covid-19 Pandemisi dönemine kadar çeşitli sebeplerle yapılan gösterilerle devam etmiştir. 2020 yılında sağlık açısından ele alınan sokağa çıkma ve gösteri yasakları protestoları azaltıcı etki yapmıştır. Gündemin sığınmacı göçünden Covid-19'la bağlantılı sağlık alanındaki düzenlemelere evrilmesiyle birlikte aşırı sağ gruplar protestolarını hükümetin Covid 19 virüsünün yayılmasını önleme amaçlı aldığı kısıtlama kararlarına yönlendirmişlerdir (Litsichko, 2021). Fakat bu durum Chemnitz şehrinin aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı ile özdeşleşen imajını değiştirmemiştir.

Bununla ilgili olarak karşı bir imaj ortaya koyma anlamında 2020 yılında Chemnitz şehrinin 2025 yılı için Avrupa Kültür Başkenti olması başvurusu kabul edilmiştir (Brichzin vd., 2022, s. 208-209). Başvuru dosyasında sunulan Chemnitz şehrinin 2018 yılında olan aşırı sağ protestoların etkisinden ve kent üzerinde yer alan aşırı sağın şehri algısından kurtulma amacı taşıdığı açıklaması şehre bu algının yerleşmiş olduğunun önemli bir göstergesidir. Bu açıdan 2025 yılında daha fazla yabancıların şehri ziyaret ederek şehirdeki yabancı düşmanlığı algısı ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, Dresden ve Chemnitz şehirlerinde aşırı sağ örgütlenmeleri ve bunların eylemleri ile bağlantılı olarak kent algılarının aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı noktasında oluşması toplumsal protestoların kent algısını doğrudan etkilediğinin bir göstergesidir. Toplumsal protestolar bağlamında kent algısını yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde etkileyen ana unsurlarda öncelikli olarak kentin toplumsal protestoların oluşması açısından kolaylaştırıcı faktörleri ön plandadır. Dresden ve Chemnitz örneklerinde görüldüğü gibi uzun yıllar ön plana çıkmayan bir aşırı sağ yapılanması bu kentlerde mevcuttur. Bunun yanında protestolara içeriden ve dışarıdan destekler bu protestoların ulusal düzeyde görünür olmasını sağlamıştır. Federal mecliste yer alan AfD'nin güçlü desteği ve protestolarda yer alması protestoları ve Dresden ve Chemnitz şehirlerini siyasetin gündemine taşımış ve bu şehirler aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı ile zikredilmiştir. Bununla birlikte Almanya'da ana akım medyanın protestoları güncel tutarak ön plana alması, gösterileri doğrudan aktarması, Dresden ve Chemnitz şehirlerinde yaşayan göçmenlerle yapılan röportajlar ile ortaya çıkan söylemin Dresden ve Chemnitz şehirlerinin yabancılar için ölüm riski taşıyan şehirler olduğu imajı iki şehir üzerinde olan algıyı güçlendirmiştir.

Sonuç

Modern dönemde kentler sanayileşme ve sivil toplumun gelişimi ile toplumsal görünürlüğü arttığı yerler olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal protestolar da bu görünürlükte bireysel haklar ve özgürlüklerin ifadesi ve toplumsal beklentilerin karşılanması anlamında yöneticilere seslerin duyurulduğu bir alan açmaktadır. Bununla birlikte toplumsal protestolar antidemokratik ve ötekileştirici unsurların yer aldığı bir organizasyon içerisinde yer alabilmektedir. Bu açıdan toplumsal protestolar düzenlendiği kentlerle ilgili toplumsal algıyı etkileyebilmektedir. Son on yılda Almanya’da belli başlı kentlerde aşırı sağ gruplar tarafından organize edilen göçmen karşıtı protestoların düzenlenen kentlerin toplumsal algısı ile ilgili etkide bulunduğu görülmektedir.

2011 sonrası Arap Baharı ayaklanmalarının etkisiyle Avrupa’ya yönelen sığınmacılara Almanya’da hükümetin uyguladığı açık kapı politikasının yerel bazda protesto edildiği Dresden ve Chemnitz Protestolarında aşırı sağ grupların yoğun katılımının olduğu görülmektedir. Bu noktada özellikle sağ fraksiyonda yer alan toplumsal kesimlerin sığınmacıların Almanya’ya yoğun göçlerini kabullenmemelerinin aşırı sağda PEGIDA’nın organize ettiği Dresden ve farklı aşırı sağ grupları ve Alman orta sınıfından destekçileri bir araya getiren Chemnitz protestoları ile patlak verdiği söylenebilir. Bu iki kentin aşırı sağın yıllardır örgütlendiği yerler olarak etkili protesto güçleri ortaya çıkarması toplumsal protestoların mekânsal bağlantılarının açıklanması açısından önemlidir. Yalnızca bu kentlerde yaşayan aşırı sağ gruplarının değil, diğer şehirlerden de gösterilere katılım için bu şehirlere gelişin olması şehir ve eylemin özdeşleşmesi anlamında önemlidir. Bu noktada aşırı sağ grupların bu kentlerle ilgili propagandaları, AfD’nin protesto gösterilerine destek vererek protestoları siyasetin gündemine taşınması ve medyanın protesto gösterilerine yer vererek Dresden ve Chemnitz kentleri bazında bir aşırı sağın kentleri algısı yaratması önemli etkiler olarak ifade edilebilir. Bu açıdan protesto gösterileri kent üzerine toplumsal algıyı doğrudan etkilemektedir.

Kaynakça

- Alkan, M. (2015). Avrupa’da yükselen ırkçılık: Pegida örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 8 (16), 275-289.
- Ayres, J., Macdonald, L. (2019). Transnational protest: “Going Global” in the current protest cycle against economic globalization. M. Arce & R. Rice (Eds.), *Protest and democracy (1st Edition, pp. 47–70)*. University of Calgary Press.
- Baden-Württemberg (2023, 8 July). *Bevölkerung*. <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/unserland/land-und-leute/bevoelkerung>
- Borbáth, E. (2023). Differentiation in protest politics: Participation by political insiders and outsiders. *Political Behavior*, 12, 1-23. <https://doi.org/10.1007/s11109-022-09846-7>
- Brichzin, J., Laux, H. & Bohmann, U. (2022). *Risikodemokratie: Chemnitz zwischen rechtsradikalem Brennpunkt und europäischer Kulturhauptstadt*. Transcript Verlag.
- CASIS-Vancouver. (2018). The Chemnitz raid. *The Journal of Intelligence, Conflict and Warfare*, 1(2), 63–65.

- Chueca, E.G. & Teodoro, F. (2022). *Pandemic and social protests: Cities as flashpoints in the COVID-19 era*. CIDOB.
- Davidson Sorkin, A. (2015, January). Germany's strange new right wing meets Charlie Hebdo. *Newyorker*. <https://www.newyorker.com/news/amy-davidson/germanys-pegida-meets-charlie-hebdo>
- D'souza, D. (1995). Is racism a western idea? *The American Scholar*, 64(4), 517–539.
- Euronews (2015, Nisan). PEGIDA ile Wilders güçlerini birleştirdi. <https://tr.euronews.com/2015/04/13/pegida-ile-wilders-guclerini-birlestirdi>
- FrankfurterRundschau (2019, Januar). Bachmann nennt galgen "Übertreibung der Lügenpresse". <https://www.fr.de/politik/bachmann-nennt-galgen-uebertreibungluegenpresse11159651.html>
- Gao, Z., Wang, S., & Gu, J. (2020). Public participation in smart-city governance: A qualitative content analysis of public comments in urban China. *Sustainability*, 12(20), 1-19.
- Grunert, J. & Kiess, J. (2021). Extrem rechte strukturen und dynamiken in Chemnitz: Situationsanalyse und handlungsbedarf. EFBI Policy Paper. Else-Frenkel-Brunswik-Institut.
- Halisch, J. & Labas, M. (2013). *Integrationspolitik im internationalen vergleich*. Ministerium für Integration Baden-Württemberg.
- Haschke, J.F. (2017). Von der lügenpresse und den volksverrättern. O. Jandura; M. Wendelin; M. Adolf; J. Wimmer (Eds.), *Zwischen integration und diversifikation: Medien, kultur, kommunikation* (ss. 207-228). Springer VS.
- Henriques, E. B., & Thiel, J. (2000). The cultural economy of cities: A comparative study of the audiovisual sector in Hamburg and Lisbon. *European Urban and Regional Studies* 7, 253-268.
- Höhne, J., Linden, B., Seils, E. & Webel, A. (2014, Eylül). *Die gastarbeiter*. Geschichte und aktuelle soziale Lage. WSI Report 16. https://www.boeckler.de/pdf/p_wsi_report_16_2014.pdf
- Karababa, P. (2021). Hafıza, özdeşleşme ve kentsel miras: Chemnitz/Karl Marx şehri örneği. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 4 (1), 20-36.
- Litschko, K. (2021). "Freie Sachsen" heizen Coronaprottest an: Die Einpeitscher. <https://taz.de/Freie-Sachsen-heizen-Coronaprottest-an/!5820715/>
- Locke, S. (2022, Mart). Es war ein gewaltrausch. <https://www.faz.net/aktuell/gesellschaft/kriminalitaet/frederic-bussmann-ueberattacke-jugendlicher-neonazis-in-chemnitz-17871414.html>
- Lokot, T. (2019). Urban media studies|The augmented city in protest: The urban media studies perspective. *International Journal Of Communication*, 13(18), 5333-5350.
- McFadden, S. (2019). German citizenship law and the Turkish diaspora. *German Law Journal*, 20(1), 72-88.
- Polat, F. (2016). Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Gezi Parkı Direnişi. *Journal of Life Economics*, 3 (1), 1-22.
- Rosenberger, S. (2018). Political protest in asylum and deportation: An introduction. S. Rosenberger; V. Stern; N. Merhaut (Eds.), *Protest movements in asylum and deportation* (ss. 1-23). Springer.

- Rosenfeld, B. (2017). Reevaluating the middle-class protest paradigm: A case-control study of democratic protest coalitions in Russia. *American Political Science Review*, 111(4), 637-652.
- Sarrazin, T. (2010). *Deutschland schafft sich ab: wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. DVA Sachbuch.
- Schmidt-Kleinert, A. (2021). Der "absolute" Feind: Feindbildkonstruktionen in den sozialen Medien zum 'Gewaltereignis Chemnitz'. U. Birsl, J. Junk, M. Kahl & R. Pelzer (Eds.), *Inszenieren und mobilisieren: Rechte und islamistische akteure digital und analog* (ss. 109-136). Verlag Barbara Budrich.
- Simmons, E. S. (2019). How do we explain protest? Social science, grievances, and the puzzle of collective action. M. Arce & R. Rice (Eds.), *Protest and democracy (1st Edition, pp. 23-44)*. University of Calgary Press.
- Spiegel (2018, August). Maik G. arbeitet als Buchprüfer für das LKA. <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/pegida-in-dresden-lka-mann-aus-zdf-video-ist-buchpruefer-a-1224566.html>
- Strubelt, W. & Veith, K. (1997). Zuwanderung und Integration-Deutschland in den 80 und 90er Jahren. Friedrichs, J. (Eds.). *Die städte in den 90er Jahren* (ss. 109-135). VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Süddeutsche Zeitung Magazin (2018, August). Chemnitz ist eine schöne Stadt, es gibt nur einige Leute, die bekloppt sind. <https://sz-magazin.sueddeutsche.de/politik/chemnitz-ist-eine-schoene-stadt-es-gibt-nur-einige-leute-die-bekloppt-sind-86039>
- Tinnemeyer, S. (2018). Die döner-morde vs. die nsu-morde. R. Heuser ve Mirjam S. (Eds.), *Sonstige namenarten: Stiefkinder der onomastik* (ss. 209-238). De Gruyter.
- Weiland, S. (2018, August). Wie die AfD von Chemnitz profitieren will. *Spiegel*. <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/chemnitz-wie-die-afd-von-den-vorfaellen-in-sachsen-profitieren-will-a-1225338.html>
- Westenberg, M. & Abell, P. (2004). *Migrants' experiences of discrimination in Germany*. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.
- Yılmaz, E. & Çiftçi, S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyo-politik açıdan Türkiye'de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (35), 252-267.
- Zeit (2018, August). Alexander Gauland bezeichnet übergriffe in Chemnitz als normal. https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fgesellschaft%2Fzeitgeschehen%2F2018-08%2Fchemnitz-alexander-gauland-ausschreitungen%3Futm_referrer%3Dhttps%253A%252F%252Fwww.google.com%252F